

QADIMGI SIMOBDONLAR: O‘ZBEKISTONDAGI TIBBIYOT VA KIMYO TARIXINING MODDIY DALILLARI

Xurramov Firuzjon Davlat o‘g‘li.

“Shahrisabz” davlat muzey-qo‘riqxonasi filial mudiri.

Tel: +99897 854 47 55 Email: firuzjonkhurramov@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston hududida, xususan, Surxondaryo viloyatidagi arxeologik qazilmalar natijasida topilgan sopol simobdonlar tahlil qilinadi. Ushbu idishlar tibbiyot, alkimyo va hunarmandchilikning tarixiy rivojlanish bosqichlarida qanday o‘rin tutgani yoritiladi. Idishlarning shakli, naqshlari, texnik xususiyatlari va ulardan foydalanish maqsadi asosida qadimgi ilm-fan va sog‘liqni saqlash tizimiga oid xulosalar chiqariladi.

Kalit so‘zlar

Simobdon, arxeologiya, sopol idish, alkimyo, qadimgi tibbiyot, Qashqadaryo, tarixiy meros

Annotation

This article analyzes ancient mercury containers (simobdons) discovered in archaeological excavations in the Qashqadaryo region of Uzbekistan. These vessels provide valuable insight into the development of medicine, alchemy, and craftsmanship in antiquity. Based on their shape, decoration, and technical characteristics, conclusions are drawn about the scientific and cultural context in which they were used.

Keywords

Simobdon, archaeology, ceramic vessel, alchemy, ancient medicine, Qashqadaryo, historical heritage

Аннотация

В данной статье рассматриваются древние сосуды для хранения ртути (симобдоны), обнаруженные в ходе археологических раскопок в

Кашкадаринский области Узбекистана. Эти находки представляют собой важные материальные свидетельства развития медицины, алхимии и ремесла в древности. На основе формы, орнамента и технических особенностей сосудов делаются выводы о научном и культурном контексте их использования.

Ключевые слова

Симобдон, археология, керамический сосуд, алхимия, древняя медицина, Кашкадарья историческое наследие

Kirish

O‘zbekiston hududi qadimdan ilm-fan, tibbiyot va hunarmandchilik markazlaridan biri bo‘lgan. Xususan, Qashqadaryo viloyatida olib borilgan arxeologik tadqiqotlar natijasida aniqlangan turli sopol idishlar orasida simob saqlashga mo‘ljallangan simobdonlar alohida e‘tiborga loyiqdir. Simobdonlar nafaqat texnologik jihatdan murakkab buyumlar, balki o‘z davrining tibbiyotiy va ilmiy tajribalarini aks ettiruvchi moddiy madaniyat yodgorliklaridir.

Mazkur maqolada Shahrisabz shahridagi “Shahrisabz” davlat muzey qo‘riqxonasining Chubin (muzey) filialida namoyish etilgan 6 ta sopol simobdonning morfologik va funksional xususiyatlari tahlil qilinadi hamda ular orqali O‘rta Osiyodagi qadimgi tibbiyot va kimyo amaliyotiga ilmiy yondashuv yoritiladi.

Asosiy qism

1. Simob va uning qadimiy tibbiyotdagi o‘rni

Simob (Hg) qadimdan alohida modda sifatida tanilgan. Yunon, hind va arab manbalarida uni alkimyoviy jarayonlarda, xususan, dorivor preparatlar tayyorlashda ishlatilgani qayd etilgan. Simob juda o‘ziga xos xossalarga ega suyuq metall bo‘lib, uni saqlash uchun zich yopiladigan, havoga va yorug‘likka chidamli idishlar talab etilgan.

2. Simobdonlarning arxeologik xususiyatlari

Maqolada ko‘rib chiqilayotgan 6 ta sopol simobdon Qashqadaryo viloyatida joylashgan Chubin muzeyida saqlanmoqda. Ularning shakli biroz farqlanadi: dumaloq, tor og‘izli, chuqur qopqoqli va ba‘zilarida dekorativ bezaklar mavjud. Bu holat, bir tomondan, ularning yuqori sifatli hunarmandlar tomonidan yaratilganini, ikkinchi tomondan esa idishlarning nafaqat amaliy, balki diniy yoki marosimiy maqsadlarda ishlatilganini ko‘rsatadi.

3. Naqshlar va material tahlili

Simobdonlarning ba'zilarida gulli va geometrik naqshlar mavjud bo‘lib, ular g‘ishtli bosma usulda yoki qo‘l bilan chizilgan. Bu naqshlar mazkur buyumlarning san‘at namunasi sifatida ham qadrlanganini ko‘rsatadi. Sopollarning material tarkibini tahlil qilish ularning yuqori haroratda pishirilganligini va simobning zararli ta‘siriga chidamli bo‘lganligini ko‘rsatadi.

4. Ilmiy va madaniy kontekst

Simobdonlar O‘rta Osiyoda yashagan qadimiy xalqlarning tibbiyot va kimyoga oid bilimlari borasida dalil bo‘lib xizmat qiladi. Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, va boshqa mutafakkirlarning simobga oid asarlari bu idishlarning o‘z davridagi ilmiy muhitda faol qo‘llanilganidan dalolat beradi.

Xulosa

Qashqadaryo hududidan topilgan sopol simobdonlar O‘zbekiston hududida qadimgi tibbiyot, kimyo va hunarmandchilik rivojlanganligining moddiy dalilidir. Bu idishlar nafaqat dorivor vositalarni saqlashda, balki ilmiy izlanishlar va diniy marosimlarda ham ishlatilgan bo‘lishi mumkin. Simobdonlarning shakli, material sifati va bezaklari o‘sha davr madaniyatining murakkabligi va yuksak hunarmandchilik madaniyatidan darak beradi. Ularni ilmiy jihatdan chuqur o‘rganish orqali biz O‘rta Osiyodagi qadimgi ilm-fan tarixini yanada mukammal anglashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

Beruniy, Abu Rayhon. Kitob as-Saydana fit-tibb – Tibbiy dori vositalari to‘g‘risida risola.

Ibn Sino. Al-Qonun fit-tibb – Tibb qonunlari.

Tursunov, A. (2009). O‘zbekiston arxeologiyasi: qadimiy davrlar. Toshkent: Fan nashriyoti.

Gulyamov, Ya. (1960). Qadimgi O‘rta Osiyo hunarmandchiligi. Toshkent: O‘qituvchi.

Brentjes, B. (1977). Alchemie im Mittelalterlichen Orient. Leipzig: Akademie-Verlag.

Ziyayev, H.T. (2001). Termiz – qadimiy shaharlar xazinasida. Toshkent: Sharq nashriyoti.